

Psalm 133:1-3 – Gaat het in deze psalm om ‘wonen’?

Onder ‘wonen’ wordt over het algemeen een permanent of semi-permanent verblijf verstaan: een meen of meer vaste huisvesting hebbend. In ieder geval is het iets anders dan ergens een week of twee weken te vertoeven. De vraag is, wat is er in Psalm 133 aan de orde? Om te beginnen het eerste vers; in de transliteratie en woord-voor-woord-vertaling is dit vers als volgt:

hinéeh máh-Tóov oe.máh-naa."iém		ziehier hoe goed en hoe lieflijk/aangenaam
SJévet a."chiém gám-jáa."chad		het zitten/vertoeven/wonen van broers ook/zelfs samen

Alvorens verder op de genoemde vraag in te gaan, is het nuttig om een moment stil te staan bij de psalm zelf en bij de betekenis ervan. Dan is het gemakkelijker om vast te stellen of er al dan niet sprake is van ‘wonen’, of dat het een tijdelijker ‘samenzijn’ betreft. In de TLVG-vertaling is de gehele Psalm 133 als volgt weergegeven:

- 1 Ziet hoe goed, hoe aangenaam het is
als broers ook werkelijk samen zijn.
 - 2 Als de goede olie op het hoofd,
die neerkomt op de baard;
Aärons baard,
die neerkomt op de boord van zijn kledij;
 - 3 als de dauw van de Hermon
die neerkomt op Sions bergen.
- Daar immers gebod Jehovah de zegen:
leven, echt voor altijd!

Het eerste vers is thematisch, het klinkt door in de hele psalm. Over de vraag naar de betekenis ervan zijn er een aantal nogal tegenstrijdige commentaren.

Hans Schmidt schrijft in *Handbuch zum Alten Testament – Die Psalmen*:

Dass zwei Brüder – erwachsene und verheiratete Männer – ihr Haus miteinander teilen, ist in den Dörfern in Palestina noch heute nicht selten.

Vervolgens zet hij die permanente woonomstandigheden uitgebreid uiteen en past *dit* beeld als voornaamste toepassing toe op Psalm 133:

So verstanden hebt sich dieses Gedicht dadurch von seiner Umgebung ab, dass es gar keine Beziehung zum Kultus, überhaupt nicht eigentlich zur Religion hat; es gehört in das Leben des Alltags. (...) Der Dichter denkt wohl weniger an die brüderliche Eintracht im häuslichen Leben als an das Zusammenwohnen mit den Volkgenossen bei den grossen Festen.

Hij ziet de vermelding van Aäron als een latere toevoeging en zet verder nog wat vraagtekens; hij veronderstelt:

Ein klerikal gestimmter Leser hat dem weltlichen Gedicht eine Beziehung zum Gottesdienst gegeben, die aber “an den Haaren herbeigezogen ist”.

Kortom, voor Schmidt heeft dit korte gedicht geen echt religieuze betekenis, maar was het een soort gevleugelde uitdrukking als begroeting. En ... hij ziet hier een permanente huisvesting, die de vertaling 'wonen' justificeert.

Ich verstehe es als ein "Grussgedicht", geschrieben von einem Manne, der als Gast über die Schwelle eines solchen Bruderhauses geht.

Een geheel andere opvatting is te lezen bij Friedrich Baethgen, in *Handkommentar zum Alten Testament – die Psalmen*:

Das Auge des Sängers ruht mit Wohlgefallen auf den einträchtig bei einander wohnenden Brüdern, und er schildert den Segen dieser Gemeinschaft unter zwei Bildern. Das zweite läuft in einen Preis Zions aus, während das erste an die Hauptperson im jerusalemischen Gottesdienst anknüpft. Hierdurch wird es wahrscheinlich, das bei dem brüderlichen Zusammenwohnen nicht an blosse Privatverhältnisse zu denken ist; vielmehr werden die Brüder die Volksgenossen sein, die sich in Jerusalem zur Festfeier zusammengefunden haben, in diesem Zusammensein ihre Gottangehörigkeit darstellen und neue Lebenskräfte aus ihm ziehen.

Rudolf Kittel in *Kommentar zum Alten Testament – Die Psalmen*:

Der Dichter denkt wohl weniger an die brüderliche Eintracht im häuslichen Leben als an das Zusammenwohnen mit den Volksgenossen bei den grossen Festen.

Dus bij hen geen permanente woonsituatie, maar een tijdelijk verblijf.

Soncino Books of the Bible – The Psalms houdt eveneens vast aan de religieuze betekenis, maar ziet ook nog een andere context, waarbij het echte 'wonen' weer wat meer in beeld komt.

This beautiful short poem on the theme of brotherly relationship is regarded by several commentators as alluding to the effect of unification produced on the pilgrims by their common act of worship. Others, with more probability, hold that its purpose was to support Nehemiah's endeavour to increase the sparse population of Jerusalem.

Dat laatste zal (op welk moment de psalm ook geschreven mocht zijn) zonder twijfel een lezing zijn geweest, maar tussen de andere pelgrimsliederen heeft deze psalm niettemin een andere en blijvendere betekenis.

Een bijkomende vraag is, wat er onder 'broeders' is te verstaan. In de Bijbel heeft het woord 'broeder' een veel ruimere betekenis dan alleen een nauwe bloedverwant (zie o.a. Deut. 15:12; 23:20); het was ook de manier waarop men volksgenoten en vrienden bejegende. Het jaar op jaar optrekken naar de heilige stad en het daar ontmoeten van volksgenoten, geloofsgenoten, verwanten, waarmee men enige tijd samen is in een gemeenschappelijke geloofsbeleving, dat moet zonder twijfel een bijzonder gevoel van weerzien zijn geweest.

Die ervaring is juist zó speciaal, dat mijns inziens de psalm zichzelf daarmee al volkomen verklaart. Die broederlijke band wordt bovendien versterkt door met elkaar te delen in Jehovah's zegen daar.

Terug naar Psalm 133:1b, hieronder een overzicht van een aantal vertalingen.

<i>Luther-vertaling</i>	... dat broeders eendragtig bij elkander wonen.
<i>Statenvertaling:</i>	... , dat broeders ook te zamen wonen.
<i>Van der Palmvertaling:</i>	... , dat zij, die broeders zijn, ook zamen wonen!
<i>NBG:</i>	... , als broeders ook tezamen wonen.
<i>NW:</i>	... , Als broeders in eenheid te zamen wonen.
<i>Herziene NW (2017):</i>	... , als broeders in eenheid bij elkaar wonen!
<i>Soncino Books of the Bible – The Psalms:</i>	... For brethren to dwell together in unity.
<i>A.C. Feuer - Tehillim:</i>	... is the dwelling of brothers in unity.
<i>Gerhardt/van der Zeyde:</i>	... broeders te wezen en samen te zijn.
<i>Willibrordvertaling (1996):</i>	... om, als broeders en zusters eendrachtig samen te wonen.
<i>Buber/Rosenzweig – Die Preisungen:</i>	... , wenn Brüder mitsammen auch siedeln!
<i>Naardense Bijbel:</i>	... , als broeders ook zetelen in eendracht
<i>NBV:</i>	... als broeders bijeen te wonen!
<i>NIV:</i>	... when brothers live together in unity.
<i>TLVG:</i>	... als broers ook werkelijk samen zijn.

In deze regel komen de volgende woorden voor:

- **SJévet**, infinitief van het werkwoord **jaaSjáv**; dit werkwoord betekent in eerste instantie 'zitten', zoals b.v. in Psalm 1:1 en 26:4 duidelijk het geval is. Daarnaast wordt het woord ook wel vertaald met 'wonen' of varianten daarvan: 'verblijven', 'vertoeven'. Er zijn overigens diverse Hebreeuwse woorden zijn die ook met 'wonen' worden vertaald. Er zouden goede redenen moeten zijn om het woord niet te vertalen met 'zitten', of 'neerzitten', maar juist met 'wonen'. Dat heeft te maken met interpretatieverschillen.
- **a."chiém**, 'broeders' – maar dan wel in ruime zin, zoals hierboven omschreven.
- **gám**, dikwijls vertaald als 'ook' of 'eveneens' – maar er zijn ook andere betekenissen.
- **jáa."chad**, 'samen'.

De combinatie **Sjévet ... jáa."chad** is hier weergegeven met 'samen zijn', vanuit de gedachte dat het in deze psalm waarschijnlijk niet gaat om een permanent wonen, maar om een tijdelijk samenzijn, een bepaalde periode 'in elkaars gezelschap verkeren', zoals in en rond Jerusalem gebruikelijk was ten tijde van de grote feesten. Het woord 'samenzijn' heeft die connotatie, iets dat past bij de strekking van de psalm.

Over het woordje **gám** dan het volgende.

- Benjamin Davidson in *The Analytical Hebrew and Chaldee Lexicon*:
gaamám Root not used; Arab. *to heap up, increase*; intrans. *to be heaped up*.
gám conj. –I. *also*; (...) –II. *yea, truly*, especially at the beginning of a sentence (...) –III. *yet, nevertheless*.
- Gesenius in *Hebräisches und Aramäisches Handwörterbuch über das Alte Testament* :
1. *zusamt* (...) 2. *auch* etwas Neues hinzufügend (...) 3. *steigernd* in verschiedenen Nuancen: *sogar, selbst* (...) 4. *bei korrespondierenden Sätzen* (...) 5 *adversativ* (...) *doch* (...)
- Brown/Driver/Briggs vermelden in *Hebrew and English Lexicon of the Old Testament* ook dat het woordje **gám** gerelateerd is aan het arabische **gaamám**, dat staat voor: *become much or abundant, much, collection* (of water), *company* (of people); over het woordje **gám** zelf schrijft men:
1. *also, moreover* (...) 2. *with stress on a particular word, even* (...) 3. *introducing a climax, yea, esp. in a rhetorical style* (...) 4. *expressing correspondance, esp. in the matter of retribution* (...) 5 *connecting two ideas which express (or imply) a contradiction* (...) *yet, but, though* (...)
- Koehler / Baumgartner in *Lexicon in Veteris Testamenti Libros*:
Partikel d. Beigesellung u. d. Heraushebung 1. *beigesellend* (...) 2. *hinzufügend* (...) 3. *betonend* (...) 4. *die Beigesellung tritt hinter die Betonung zurück* (...) *er selber, er seinerseits* (...) 5 *steigernd* (...) 6 *in der Kunstform der (eigentlichen oder umschriebenen) Wiederholung* (...) 7 *Negation* (...) 8 *verbindend* (...) etc.

Een belangrijk gegeven is dat het woordje **gám** (door middel van een liggend streepje, een **maqéef**) expliciet verbonden is met **jáa."chad**, ‘samen’; het zegt dus vooral iets over het begrip ‘samen’. Dat is de achtergrond van het commentaar van Rudolf Kittel inzake vers 1:

gám-já"chad kann kaum heissen: “auch beisammen”, weil damit kein Sinn zu verbinden ist. Dass sie “auch” beisammen weilen, etwa wie sie von denselben Eltern stammen, ist an sich nichts Schönes; es kommt auf die Art an. Ausserdem müsste es dann **gám-SJévet** heissen. **gám** muss daher das **já"chad** allein verstärken und dadurch näher bestimmen = richtig wie es sein soll, also traut, innig. Luth. hat demnach den Sinn besser getroffen als viele Neuere.

Op grond van het bovenstaande is het heel goed te begrijpen dat diverse vertalingen het woordje **gám** niet vertalen als ‘ook’ of ‘eveneens’. In de TLVG-vertaling is dat ook niet het geval, het wordt samen met het woord ‘werkelijk’ gebruikt als een versterking van het ‘samen zijn’. De zin luidt dan als volgt:

‘als broers ook werkelijk samen zijn’.

Voor het laatst bijgewerkt: 1 juni 2019